

RECHTSPRAAK IN NEDERLAND

Kranten, radio en televisie berichten dagelijks over rechtszaken. Achter dat nieuws schuilt een wereld die ingewikkeld en ondoorzichtig lijkt: de rechterlijke macht. Deze brochure geeft een beeld van de organisatie van de rechtspraak in Nederland. Wat is rechtspraak? Hoe ziet de rechterlijke organisatie eruit? Hoeveel rechtbanken zijn er en welke rechters werken daar? Wanneer moet iemand voor de rechter komen? Op deze en andere vragen geeft deze brochure antwoord.

INHOUD

Hoofdstuk 1 Wat is rechtspraak?	4
1.1 Algemeen	4
1.2 Wat is recht?	4
1.3 Wie zijn de rechters?	6
Hoofdstuk 2 De rechterlijke instanties	8
2.1 Algemeen	8
2.2 De eerste instantie: de rechtbank	8
2.3 Hoger beroep: het gerechtshof	10
2.4 De hoogste instantie: de Hoge Raad	10
2.5 Centrale Raad van Beroep, College van Beroep voor het bedrijfsleven	11
2.6 De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State	11
2.7 Raad voor de rechtspraak	11

Hoofdstuk 3 Strafrecht	12
3.1 Algemeen	12
3.2 De hoofdrolspelers	13
3.3 Het opsporingsonderzoek	13
3.4 Het OM beslist: vervolgen of seponeren	14
3.5 De strafzitting	14
3.6 Het vonnis	15
3.7 De straf	15
3.8 Minderjarigen	16
3.9 Het slachtoffer	16
Hoofdstuk 4 Civiel recht	18
4.1 Algemeen	18
4.2 De hoofdrolspelers	18
4.3 De start van de procedure	19
4.4 Het verloop van de procedure	19
4.5 De uitspraak	19
4.6 Kort geding	20
Hoofdstuk 5 Bestuursrecht	21
5.1 Algemeen	21
5.2 Bezwaar	22
5.3 Beroep	22
5.4 Hoger beroep	23
Hoofdstuk 6 Oplossen van geschillen door niet-rechterlijke organisaties	24
6.1 Algemeen	24
6.2 Geschillencommissies	24
6.3 Klachtrecht	25
6.4 Tuchtrechtspraak	25
6.5 Mediation	26
Wie is wie in de rechtspraak?	27
Begrippenlijst	31
Meer informatie	36

Hoofdstuk 1

Wat is rechtspraak?

1.1 Algemeen

In onze maatschappij gelden allerlei regels en wetten. Iedereen heeft rechten en plichten, maar niet iedereen houdt zich daaraan. De huisbaas laat het onderhoud aan de woning versloffen. Een werkgever behandelt zijn personeel niet goed. Een winkelier laat een klant in de kou staan als een pas gekocht apparaat niet blijkt te werken. Mensen kunnen ook in conflict raken met de overheid. Met de belastinginspecteur of met de gemeente, bijvoorbeeld over een aanbouw aan een huis. Soms wordt iemand verdacht van een strafbaar feit. In al die gevallen willen mensen weten wat hun rechten zijn en wie er gelijk heeft. Vaak lukt het om ruzies en meningsverschillen onderling op te lossen, maar niet altijd. Dan moet een ander de knoop doorhakken. Iemand die verstand heeft van de wet en andere maatschappelijke regels. Iemand die onpartijdig is. Zo iemand is de rechter. Zijn uitspraak is bindend.

1.2 Wat is recht?

Om een oordeel te geven in een conflict moet de rechter eerst weten wat er aan de hand is. Ieder van de partijen krijgt de gelegenheid zijn kant van de zaak naar voren te brengen, schriftelijk, mondeling of allebei. Daar gelden spelregels voor. Die zijn niet voor alle zaken hetzelfde. In het strafrecht gelden andere regels dan in het civiel recht.

Als de rechter alle feiten en omstandigheden van een zaak in kaart heeft gebracht, toetst hij die aan het recht. Het recht vind je niet alleen terug in de wet. Recht is het gehele samenstel van regels en afspraken die in de maatschappij gelden. Geschreven én ongeschreven regels.

Wetten en verdragen

Veel geschreven recht is te vinden in wetten. Die worden gemaakt door de regering en het parlement. Lagere overheden, zoals provincies en gemeenten, maken ook wetten. Die wetten heten verordeningen. Behalve aan de Nederlandse wetgeving kan de rechter een zaak ook toetsen aan internationaal recht. Dat recht ligt vast in verdragen. Als landen een bepaald verdrag hebben ondertekend, moeten zij hun nationale wetten aan dat verdrag aanpassen. Als lid van de Europese Unie moet Nederland zijn wetten ook aanpassen aan de Europese regels. Nationale wetten mogen niet in tegenspraak zijn met het internationale recht. Is dat wel het geval,

dan gaan de internationale regels en verdragen vaak voor. Een bekend verdrag is het Europese Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (het EVRM-verdrag).

Jurisprudentie

Alle uitspraken die rechters ooit gedaan hebben, worden bewaard. Het geheel van die uitspraken van rechters noemen we jurisprudentie. Voordat ze een beslissing nemen, raadplegen rechters niet alleen de nationale en internationale wetten en regels. Ze bekijken ook de jurisprudentie over het onderwerp, dus wat hun collega's in soortgelijke gevallen hebben beslist. Maar ze hoeven niet per se een zelfde beslissing te nemen. Soms wijkt een rechter af van de uitspraken van zijn voorgangers. De maatschappij verandert tenslotte elke dag en in het echte leven is niet iedere situatie hetzelfde. Er moeten nuances worden aangebracht. Daarom legt de rechter de wetten soms ook uit. Zo staat bijvoorbeeld in de wet dat iemand recht heeft op een redelijke vergoeding als hij wordt ontslagen. Maar wat is redelijk? Dat bepaalt de rechter aan de hand van de omstandigheden van het geval.

Vrouwe Justitia is de geblinddoekte vrouw met het zwaard in de ene en de weegschaal in de andere hand. Het zwaard symboliseert de macht van het recht. De weegschaal symboliseert de afweging van de belangen van beide partijen. Vrouwe Justitia oordeelt zonder aanzien des persoons. Vandaar dat ze geblinddoekt is. Zo is de rechter: objectief en onpartijdig.

Ongeschreven recht

Ons gedrag en onze handelingen worden mede bepaald door ongeschreven regels: gewoonten en gebruiken. Die verschillen per beroepsgroep en per streek. Zo gelden in het bankwezen andere gewoonten dan op een bloemenveiling. Een rechter kan daar rekening mee houden bij zijn beslissing. Recht is recht, maar rechtspraak is maatwerk. Want situaties verschillen en geen mens is hetzelfde.

Recht voor een bepaald geval

Naast wet- en regelgeving, jurisprudentie en ongeschreven recht houdt de rechter ook rekening met rechtsnormen die alleen voor specifieke gevallen gelden. Denk bijvoorbeeld aan afspraken die twee partijen hebben gemaakt in een koop- of arbeidsovereenkomst, of aan een vergunning die door de overheid is verleend.

1.3 Wie zijn de rechters?

De uitspraak van een rechter is bindend. Dat betekent dat iedereen, ook degenen die niet om die uitspraak hebben gevraagd, zich moet neerleggen bij de beslissing van de rechter. Omdat dat grote gevolgen kan hebben – denk aan gevangenisstraf of een hoge boete – worden hoge eisen gesteld aan de rechter.

Een rechter wordt pas benoemd na een strenge selectie, als hij een gedegen opleiding heeft gehad en van onberispelijk gedrag is. Daaraan ontleent de rechter een deel van zijn gezag. Een andere belangrijke voorwaarde voor eerlijke rechtspraak is dat een rechter onafhankelijk is. Daarom worden rechters voor het leven benoemd. Zij hoeven zich niet – uitzonderlijke situaties daargelaten – te verantwoorden tegenover de minister, het parlement of elkaar. Rechters moeten verder objectief zijn. Ze mogen niet dezelfde (of tegengestelde) belangen hebben als een van beide partijen in een rechtszaak. Rechters hebben natuurlijk wel een eigen mening. Maar bij hun taak als rechter mogen zij hun persoonlijke opvattingen en geloofs- of levensovertuiging niet laten meewegen. Om die onpartijdigheid uit te drukken, zien alle rechters er tijdens hun werk hetzelfde uit: ze dragen een toga.

Misvatting

'De rechter bepaalt wat wel en niet mag'

De rechter oordeelt, maar maakt zelf geen wetten. Dat doen de regering en het parlement gezamenlijk. Zo heeft niet de rechter, maar de wetgever bepaald dat gevangenisstraf tot zes maanden omgezet kan worden in een taakstraf (ook bekend als dienstverlening). De rechter neemt uiteindelijk de beslissing welke straf wordt opgelegd. Maar wetten kunnen onduidelijk of onvolledig zijn en soms ontbreekt wetgeving vrijwel helemaal, zoals bij het stakingsrecht van werknemers. Toch is de rechter altijd verplicht een beslissing te geven. In zulke situaties kunnen uitspraken van rechters tot nieuwe regels leiden (zie pagina 5: jurisprudentie).

Soms beslist de wetgever welbewust om het vormen van nieuwe regels aan de rechtspraak over te laten, zoals bij abortus en euthanasie is gebeurd. Het recht wordt dan door rechters gevormd en veel later in een wet vastgelegd.

Hoofdstuk 2

De rechterlijke instanties

2.1 Algemeen

Een gerechtelijke procedure begint doorgaans bij één van de elf rechtbanken. Tegen een uitspraak van de rechter kun je meestal in hoger beroep. Hoger beroep betekent dat je bezwaar maakt tegen de uitspraak van de rechter, waarna een hogere rechter zich over de kwestie buigt. De zaak wordt dan behandeld door een gerechtshof. Daarvan zijn er vier in Nederland. Daarna kunnen sommige zaken ook nog worden voorgelegd aan de Hoge Raad in Den Haag. Dat noemen we cassatie. Naast deze drie gerechtelijke instanties zijn er nog enkele bijzondere colleges. Hieronder volgt een overzicht van de verschillende gerechten.

2.2 De eerste instantie: de rechtbank

Algemeen

Als een persoon, organisatie of bedrijf een conflict aan de rechter wil voorleggen of als het Openbaar Ministerie een verdachte voor de rechter wil brengen, begint de rechtsgang bij de rechtbank. Het procesrecht bepaalt bij welke rechtbank een zaak terecht komt. De hoofdregel is dat een zaak wordt behandeld in het rechtsgebied (arrondissement) waar de gedaagde woont. Als een zaak bij een rechtbank binnenkomt, wordt gekeken bij welke afdeling die zaak thuishoort.

Er zijn elf rechtbanken en vier gerechtshoven. De hoogste Nederlandse rechterlijke instantie in civiele zaken en strafzaken is de Hoge Raad in Den Haag.

Daarvoor gelden twee belangrijke criteria: om wat voor soort zaak gaat het (straf, civiel of bestuur) en wat is de omvang van de zaak?

Voor elke categorie zaken heeft de rechtbank een aparte afdeling. Zo'n afdeling van de rechtbank is weer onderverdeeld in aparte afdelingen: 'kamers'. Voor strafzaken tegen militairen heeft de afdeling strafrecht bijvoorbeeld een militaire kamer, terwijl de afdeling civiel recht een handelskamer en een familiekamer heeft. De vreemdelingenkamer en de belastingkamer vallen onder de afdeling bestuursrecht.

Team kanton

Zaken die over maximaal € 25.000,- gaan, worden behandeld door de kantonrechter van de rechtbank. De kantonrechter is ook bevoegd te oordelen in alle arbeids-, huur- en huurkoopgeschillen, in conflicten over consumentenkrediet (dat zijn leningen tot € 40.000,-) en consumentenkoop. Burgers kunnen bij de kantonrechter op een relatief eenvoudige manier hun recht halen. Zij mogen zelf hun zaken behartigen en hoeven geen advocaat in te schakelen.

Naast deze civiele rechtszaken behandelt een kantonrechter ook strafzaken. De kantonrechter mag oordelen over één misdrijf – stroperij – en een groot aantal overtredingen. Verder kunnen mensen die een verkeersboete onrechtvaardig vinden daartegen in beroep gaan bij de kantonrechter. Overtredingen zijn minder zware vergrijpen dan misdrijven. Een overtreding wordt vaak afgedaan met een schikkingsvoorstel van de politie of de officier van justitie. Wie die boete niet betaalt, wordt gedagvaard en moet voor de rechter komen. Bij de lichtere delicten is dat de kantonrechter. De kantonrechter doet meestal meteen na de zitting uitspraak. Later wordt dit vonnis nog wel schriftelijk vastgelegd.

Andere rechtbankzaken

Naast de afdeling kanton kent een rechtbank ook de afdelingen civiel recht, strafrecht en bestuursrecht. Deze afdelingen worden verderop in deze brochure toegelicht. Eenvoudige zaken worden door één rechter behandeld. Dan spreken we van de enkelvoudige kamer. Ingewikkelde zaken worden behandeld door drie rechters, ook wel de meervoudige kamer genoemd. Merkt een alleensprekende rechter gaandeweg dat een zaak te ingewikkeld is, dan neemt de meervoudige kamer het over. De kinderrechter en de politierechter doen hun werk altijd alleen. De politierechter behandelt eenvoudige strafzaken. Hij kan iemand veroordelen tot een boete, taakstraf of een gevangenisstraf tot twaalf maanden. Alleen de meervoudige kamer kan hogere straffen opleggen. Bij iedere rechtszitting is ook een griffier aanwezig. De griffier ondersteunt de rechter bij zijn werk. Tijdens de behandeling van de zaak op de zitting schrijft hij op wat er gebeurt en ter sprake

komt. De griffier heeft een toga aan en zit aan de rechterstafel, links van de rechter(s). De politierechter doet, net als de kantonrechter, meestal meteen mondeling uitspraak. Bij andere enkelvoudige kamers en bij de meervoudige kamer duurt dat meestal een paar weken. Alle uitspraken van rechters worden ook schriftelijk vastgelegd. Een uitspraak van de rechtbank heet officieel een vonnis, behalve in het bestuursrecht. Daar heet het oordeel van de rechter een uitspraak.

2.3 Hoger beroep: het gerechtshof

Tegen uitspraken van de rechtbank is meestal hoger beroep mogelijk bij het gerechtshof. Als de zaak over een geldbedrag van minder dan € 1.750,- gaat, is hoger beroep niet mogelijk. Bepaalde zaken worden in hoger beroep niet aan het gerechtshof voorgelegd, maar aan andere colleges. Dat kan de Centrale Raad van Beroep (zie 2.5) zijn, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (zie 2.6) of het College van Beroep voor het bedrijfsleven (zie 2.5).

Het gerechtshof behandelt zaken op het gebied van het strafrecht, het civiele recht en ook belastingzaken. De procedure bij het gerechtshof lijkt op de gang van zaken bij de rechtbank. Beide partijen krijgen opnieuw de gelegenheid hun kant van de zaak toe te lichten. Het gerechtshof kijkt nog eens naar alle feiten en vormt zijn eigen oordeel. Iemand die in een strafzaak door de rechtbank is veroordeeld, kan dan door het gerechtshof worden vrijgesproken. Maar het hof kan ook een hogere straf opleggen. De rechters bij het gerechtshof noemen we raadsheren. Hun uitspraak heet een 'arrest'. Wie het met een uitspraak van een gerechtshof niet eens is, kan daartegen meestal nog eens beroep aantekenen bij de Hoge Raad der Nederlanden. Dat beroep heet 'cassatie'.

2.4 De hoogste instantie: de Hoge Raad

De Hoge Raad der Nederlanden, het hoogste rechtscollege in ons land, behandelt bijna altijd zaken naar aanleiding van een arrest van het hof. De Hoge Raad gaat anders te werk dan de rechtbank en het gerechtshof. Dit hoogste rechtscollege oordeelt niet over de feiten, maar kijkt alleen of het recht op een goede manier is toegepast. Beroep in cassatie, zoals het hoger beroep bij de Hoge Raad heet, is vooral bedoeld om ervoor te zorgen dat de verschillende rechters het recht zoveel mogelijk op dezelfde manier toegepassen, zodat het recht voor iedereen gelijk is. Van alle jurisprudentie (zie 1.2) is die van de Hoge Raad voor rechters de belangrijkste leidraad als het gaat om de juiste toepassing van de wet. Als de Hoge Raad vindt dat het recht in een bepaalde zaak niet goed is toegepast, dan moet die zaak opnieuw worden behandeld door een gerechtshof.

2.5 Centrale Raad van Beroep, College van Beroep voor het bedrijfsleven

Naast de rechtbanken en de gerechtshoven zijn er nog twee bijzondere gerechten: de Centrale Raad van Beroep (in Utrecht) en het College van Beroep voor het bedrijfsleven (in Den Haag). De Centrale Raad van Beroep oordeelt vooral over zaken op het gebied van sociale zekerheid en ambtenarenrecht. Als de bestuursrechter bij de rechtbank daar een uitspraak over heeft gedaan, is hoger beroep mogelijk bij de Centrale Raad van Beroep. Op die gebieden is hij de hoogste rechter. Tegen uitspraken van de Centrale Raad van Beroep kan dus in het algemeen geen hoger beroep of cassatie worden ingesteld.

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven is een bijzondere bestuursrechter, die oordeelt over geschillen op het terrein van het sociaal-economisch bestuursrecht. Ook hoger beroep in zaken die gaan over de Mededingingswet en de Telecommunicatiewet komt bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven terecht.

2.6 De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

Overige bestuurszaken waarin hoger beroep wordt ingesteld, gaan naar de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Zaken die hier behandeld worden, hebben betrekking op conflicten tussen burgers (of bedrijven) aan de ene kant en de overheid aan de andere kant. Dit soort conflicten wordt meestal eerst behandeld door de overheidsinstelling zelf, in een zogeheten bezwaarschriftprocedure. Wie het niet eens is met de uitkomst daarvan kan in beroep bij de afdeling bestuursrecht van de rechtbank. Zoals hiervoor vermeld is daarna nog hoger beroep mogelijk bij een bijzonder rechterlijk college of de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. De Raad van State maakt geen deel uit van de rechterlijke organisatie.

2.7 Raad voor de rechtspraak

De Raad voor de rechtspraak vormt het overkoepelende bestuur voor de gerechten. Belangrijke taken van de Raad zijn: het zorgen voor de begroting, verdeling van financiële middelen over de gerechten en stimuleren van de zelfstandige bedrijfsvoering door de gerechten. Een andere belangrijke taak is het adviseren van regering en parlement, na overleg met de gerechten, over wetten die de organisatie van de rechtspraak raken. Daarnaast ondersteunt de Raad activiteiten van de gerechten die zijn gericht op bevordering van de kwaliteit.

Hoofdstuk 3

Strafrecht

3.1 Algemeen

In het strafrecht zijn regels vastgelegd waar burgers zich aan moeten houden. Er zijn twee soorten strafbare feiten: overtredingen en misdrijven. Overtredingen zijn lichte vergrijpen, misdrijven zijn ernstiger feiten. Een belangrijk principe van een rechtsstaat is dat niemand veroordeeld kan worden voor een feit dat niet strafbaar is gesteld in de wet. Strafbare feiten en de bijbehorende straffen staan in het Wetboek van Strafrecht opgesomd. Maar ook in andere wetten zijn strafbepalingen te vinden: de Wegenverkeerswet bijvoorbeeld, de Opiumwet, de Warenwet of de Leerplichtwet. De wet geeft aan welke straf een wetsovertreder maximaal kan krijgen voor de verschillende strafbare feiten. De rechter kan daar dus niet overheen. Hij kan wel een lichtere straf opleggen.

In het strafrecht geldt dat mensen onschuldig zijn, totdat een rechter anders heeft bepaald. Daarom wordt vaak over 'de verdachte' gesproken en niet over 'de dader'. De verdachte wordt pas dader als de rechter bewezen acht dat hij het strafbare feit heeft gepleegd. Om ervoor te zorgen dat dat op een eerlijke manier wordt vastgesteld, gelden in het strafrecht veel spelregels. Die regels noemen we strafprocesrecht. Een belangrijke regel is bijvoorbeeld dat de verdachte niet verplicht is op vragen te antwoorden. Niemand hoeft aan zijn eigen veroordeling mee te werken.

3.2 De hoofdrolspelers

In een rechtsstaat gaan strafbare feiten niet alleen de dader en het slachtoffer aan, maar de hele samenleving. Daarom worden mensen die van een strafbaar feit verdacht worden in het openbaar vervolgd, door de overheid. Die heeft daarvoor het Openbaar Ministerie opgericht. De officier van justitie – degene die het Openbaar Ministerie vertegenwoordigt – beslist of iemand wordt vervolgd of niet. Verdachten zijn niet verplicht om een advocaat in te schakelen, maar het is wel verstandig. Een advocaat controleert of alles tijdens de opsporingsfase volgens het boekje gebeurt. Hij mag in principe bij het verhoor van zijn cliënt en mogelijke getuigen aanwezig zijn en bereidt de verdachte voor op de terechtzitting. Heeft een verdachte niet genoeg geld om een advocaat te betalen, dan komt hij in aanmerking voor een advocaat via de Raad voor Rechtsbijstand. Daarvoor moet wel een eigen bijdrage worden betaald. Hoe hoog die bijdrage is, hangt af van het inkomen van de verdachte. Een verdachte die in voorlopige hechtenis zit, krijgt automatisch een advocaat toegewezen. Die is gratis. Wil hij een andere advocaat, dan kan dat, maar dan moet hij daar wel (deels) zelf voor betalen.

3.3 Het opsporingsonderzoek

Het strafrecht treedt in werking op het moment dat de overheid met een strafbaar feit in aanraking komt. Bijvoorbeeld als de politie op een misdrijf stuit of een slachtoffer aangifte doet. De officier van justitie heeft de leiding over het opsporingsonderzoek en werkt daarin samen met de politie en eventueel met andere opsporingsdiensten, zoals de FIOD als het om belastingfraude gaat. In sommige gevallen doet de politie de zaak zelf af door te 'schikken'. De verdachte betaalt dan een boete en daarmee eindigt de zaak. Vaak moet de politie nader onderzoek instellen. Zij gaat op zoek naar de verdachte en verzamelt bewijs, bijvoorbeeld door getuigen te horen. Om dit onderzoek goed te kunnen doen, hebben de politie en het Openbaar Ministerie allerlei bevoegdheden, zoals fouilleren, goederen in beslag nemen of een verdachte arresteren en vasthouden op het politiebureau. Die bevoegdheden worden dwangmiddelen genoemd. Omdat die dwangmiddelen diep ingrijpen in de rechten van de burger – zoals het recht op privacy – is het gebruik ervan aan strenge regels gebonden. Voor zware dwangmiddelen, zoals het doorzoeken van een woning of het af luisteren van telefoongesprekken, is zelfs de toestemming nodig van een speciale rechter: de rechter-commissaris. De rechter-commissaris kan ook getuigen horen of deskundigenonderzoek laten doen, bijvoorbeeld naar de geestelijke vermogens van een verdachte. De rechter-commissaris is doorgaans niet dezelfde persoon als de strafrechter die later over de zaak moet oordelen, hij is de rechter in het vooronderzoek.

3.4 Het OM beslist: vervolgen of seponeren

Alle bevindingen van de politie worden opgeschreven in een zogenoemd proces-verbaal. De processen-verbaal gaan naar de officier van justitie, die bepaalt of een verdachte voor de rechter wordt gebracht. De officier beoordeelt of alle feiten duidelijk zijn en of er voldoende bewijs is. Besluit de officier van justitie de zaak voor de rechter te brengen, dan stuurt hij de verdachte een dagvaarding. Daarin staat precies omschreven waar iemand van wordt verdacht en wanneer hij moet voorkomen. In sommige gevallen krijgt de verdachte direct bij zijn vrijlating uit de politiecel de dagvaarding uitgereikt. Ook kan het OM de zaak afdoen met een strafbeschikking, dan betaalt hij een boete, maar hoeft hij niet voor de rechter te komen.

Moet hij wel voorkomen, en gebeurt dit al na een paar dagen, dan noemen we dat ook wel snelrecht of lik-op-stuk-beleid.

Het gebeurt regelmatig dat de officier van justitie besluit niet te vervolgen. Dat heet 'seponeren'. Na een sepot is de zaak afgedaan. Reden voor een sepot kan zijn dat de officier van justitie geen vertrouwen heeft in een proces omdat het bewijs te mager is. Ook persoonlijke omstandigheden van de verdachte kunnen daarbij een rol spelen. De officier van justitie kan voorwaarden aan een sepot verbinden. De verdachte moet zich bijvoorbeeld onder behandeling stellen of schadevergoeding betalen aan het slachtoffer. De officier kan ook besluiten te schikken. Dan seponeert hij de zaak tegen betaling van een boete. Betaalt de verdachte niet, dan wordt de zaak alsnog aan de rechter voorgelegd.

3.5 De strafzitting

Is het onderzoek afgerond en heeft het Openbaar Ministerie besloten de verdachte voor de rechter te brengen, dan volgt een zitting. In de rechtszaal staat de officier van justitie rechts – vanuit het publiek gezien links – van de rechter(s). De officier, ook wel openbare aanklager genoemd, leest de dagvaarding voor en eist namens de staat een bepaalde straf. Tegenover de rechter zit de verdachte. Tijdens het strafproces speelt de rechter een actieve rol bij het achterhalen van de waarheid. De onderzoeken die in de opsporingsfase zijn gedaan, opgetekend in processen-verbaal in het dossier, geven de rechter veel informatie. Maar hij kan ook besluiten dat hij bijvoorbeeld een getuige zelf wil horen. Heeft iedereen zijn zegje gedaan en weet de rechter voldoende, dan krijgt de verdachte nog het laatste woord. Strafzittingen zijn bijna altijd openbaar toegankelijk voor het publiek en de pers. In sommige zaken, bijvoorbeeld tegen minderjarigen, blijven de deuren echter gesloten.

3.6 Het vonnis

Tijdens het hele proces houdt de rechter drie belangrijke vragen voor ogen. Ten eerste: is het feit ‘wettig en overtuigend’ bewezen? Met wettig wordt bedoeld dat het verzamelen van het bewijs volgens de regels is gegaan. Daarnaast moet de rechter door het bewijs ook werkelijk overtuigd zijn dat de verdachte het gedaan heeft. Vraag twee luidt: is het feit ook strafbaar? Een handeling die volgens de wet verboden is, kan gerechtvaardigd zijn als iemand voor zijn leven of dat van een ander moet vechten. De derde vraag is of de dader strafbaar is. Misschien heeft hij wel een strafbaar feit gepleegd, maar kan hem dat niet worden toegerekend, vanwege een psychische stoornis bijvoorbeeld.

Is het antwoord op de drie vragen ‘ja’, dan komt de rechter tot een veroordeling. Hij moet zich afvragen welke omstandigheden invloed hebben op de soort straf en de hoogte daarvan. De ernst van het vergrijp speelt daarbij in elk geval een rol, net als het verwijt dat de dader kan worden gemaakt. De rechter kan ook meewegen of de verdachte eerder is veroordeeld, wat de gevolgen zijn voor het slachtoffer en wat het misdrijf teweeg heeft gebracht in de samenleving. De rechter is niet gebonden aan de straf die de officier van justitie heeft geëist.

3.7 De straf

Een straf is voorwaardelijk of onvoorwaardelijk. Een onvoorwaardelijke straf moet worden uitgevoerd. De veroordeelde hoeft een voorwaardelijke straf niet te ondergaan, als hij zich tenminste binnen de proeftijd – vaak twee jaar – aan de voorwaarden houdt die de rechter vaststelt.

Buiten een boete en gevangenisstraf kan de rechter ook een taakstraf opleggen. De veroordeelde moet dan nuttig werk op maatschappelijk gebied verrichten. Naast deze zogenoemde hoofdstraffen, kan de rechter bijkomende straffen of maatregelen opleggen. De maatregel ‘tbs met dwangverpleging’ is bekend, maar een rechter kan iemand ook veroordelen tot het volgen van een cursus, bijvoorbeeld om zijn agressie of alcoholgebruik onder controle te krijgen. Voorbeelden van andere straffen zijn inbeslagname van geld of goederen, het schadeloos stellen van het slachtoffer en het rijverbod.

3.8 Minderjarigen

Is de verdachte van een strafbaar feit minderjarig, dan gelden andere regels. Minder ernstige vergrijpen, zoals een winkeldiefstal, kunnen via een HALTBureau worden afgehandeld. Jonge daders krijgen dan de kans om hun fout weer goed te maken door het vergoeden van de schade of het uitvoeren van een lichte werkstraf. Hun zaak wordt in dat geval niet doorgestuurd naar de officier van justitie. Moeten minderjarigen wél voorkomen, dan worden ze berecht door een speciale rechter: de kinderrechter. Dat gebeurt achter gesloten deuren. Dat wil zeggen dat pers en publiek de zitting niet mogen bijwonen, wat bij andere strafzaken wel zo is. De rechter houdt bij het opleggen van straffen en maatregelen aan minderjarigen rekening met het opvoedkundige en beschermende effect daarvan. De Raad voor de Kinderbescherming adviseert de rechter hierover. Minderjarigen die een vrijheidsstraf opgelegd krijgen, gaan niet naar de gewone gevangenis, maar naar een instelling voor jeugdigen. De rechter kan besluiten dat een achttien- tot drieëntwintigjarige toch wordt gestraft als een minderjarige. Andersom kan een minderjarige, in uitzonderlijke gevallen, als een meerderjarige worden gestraft. Kinderen onder de twaalf krijgen geen straf. Als zij op een (ernstig) strafbaar feit worden betrapt, zal veelal worden geprobeerd de kinderen en hun ouders te begeleiden. Lijkt dat niet zinvol, dan kunnen zulke kinderen ook uit huis worden geplaatst, onder toezicht van een voogdij-instelling.

3.9 Het slachtoffer

Slachtoffers kunnen worden opgeroepen als getuige. Sinds kort hebben ook nabestaanden van slachtoffers of ouders, als het om jonge kinderen gaat, spreekrecht. Dit is het recht om het woord te voeren. Een slachtoffer kan zich in het proces mengen om schadevergoeding te eisen. Hij kan dan een vordering als benadeelde partij indienen. Daarnaast komt hij soms in aanmerking voor een uitkering uit een schadefonds.

Ook is het mogelijk om via een procedure bij de civiele rechter schadevergoeding van de dader te eisen. Wie slachtoffer is geworden van een misdrijf, kan voor steun en advies terecht bij

het slachtofferloket, waarin het OM, Slachtofferhulp en de politie samenwerken.

Zie voor meer informatie www.slachtofferloket.nl.

Misvatting

'Bij strafzaken bepaalt een jury of iemand schuldig is'

In Nederland kennen we geen juryrechtspraak. Gekozen is voor professionele rechtspraak, door mensen die daarvoor speciaal zijn opgeleid. Het is de rechter die tijdens de zitting onderzoekt wat er precies is gebeurd. Vervolgens bepaalt hij, soms samen met andere rechters, of een verdachte schuldig is of niet.

Hoofdstuk 4

Civiel recht

4.1 Algemeen

Civiel recht, ook wel burgerlijk recht genoemd, is het recht dat geldt tussen burgers en/of bedrijven onderling. Het bevat regels voor de verhouding tussen particuliere personen en instellingen. Tot het civiele recht behoren bijvoorbeeld het familierecht, het vennootschapsrecht, het contractenrecht, het aansprakelijkheidsrecht, het huurrecht en het arbeidsrecht. Conflicten op dat gebied kunnen aan de civiele rechter worden voorgelegd. Soms is een rechterlijke uitspraak zelfs verplicht, ook al kunnen partijen er best zelf uitkomen. Alleen de rechtbank kan bijvoorbeeld een faillissement uitspreken. De zittingen bij de civiele rechter zijn in beginsel openbaar, dus publiek en pers zijn welkom. Dat geldt niet voor kinderzittingen en echtscheidingszaken, in verband met de privacy.

4.2 De hoofdrolspelers

De partijen die een conflict hebben, zijn allebei hoofdrolspeler in een civiele zaak. Degene die de procedure start noemen we 'eiser'. Degene die zich tegen die eis moet verweren heet de 'gedaagde'. Derde hoofdpersoon is de rechter aan wie de zaak wordt voorgelegd.

De rechter in een civiele procedure laat zich voornamelijk leiden door hetgeen partijen zelf aandragen. Beweert iemand iets dat voor het toewijzen van zijn eis of het slagen van zijn verweer noodzakelijk is, dan moet hij dat bewijzen. Beweert de eiser bijvoorbeeld dat hij met de gedaagde heeft afgesproken dat die hem op 1 juli iets zou leveren, dan zal hij bewijs moeten leveren als de gedaagde dat tegenspreekt. Bijvoorbeeld door een ondertekend document te laten zien of een getuige het verhaal te laten bevestigen. Kan hij dat niet, dan staat dat feit voor de rechter niet vast. Maar als de andere partij de leverdatum van 1 juli niet aanvecht, dan is die datum voor de rechter wel een vaststaand feit.

Bijstand van een advocaat is, anders dan bij de afdeling kanton, verplicht bij andere civiele procedures. Kan iemand geen advocaat betalen, dan kan hij via de Raad voor Rechtsbijstand een advocaat krijgen. Een eigen bijdrage, afhankelijk van het inkomen en vermogen, is wel verplicht. De advocaat zal normaal gesproken proberen te onderhandelen voordat hij een procedure start, om op die manier een oplossing te bereiken. Een gerechtelijke procedure is immers duur, inspannend en meestal ook psychisch erg belastend.

Het kan jaren duren voordat er een definitief vonnis is. Vaak zijn beide partijen erbij gediend wat water bij de wijn te doen en zo sneller uit hun conflict te zijn.

4.3 De start van de procedure

Een procedure begint meestal met een dagvaarding. De eiser verstuurt die via een deurwaarder, die ervoor zorgt dat de gedaagde hem krijgt. In de dagvaarding staat wie eiser en gedaagde zijn, wat de eis is en waar die op is gebaseerd. Daarnaast kan de dagvaarding alvast aangegeven welk bewijs de eiser heeft voor zijn stellingen en, voor zover bekend, ingaan op het verweer van de gedaagde. De dagvaarding vermeldt ook waar en wanneer de zaak dient. Beide partijen moeten via de rechtbank een bijdrage aan de staat betalen. De hoogte daarvan hangt af van het bedrag dat in de rechtszaak wordt geëist. Zo'n bijdrage heet griffierecht.

4.4 Het verloop van de procedure

De dagvaarding vermeldt wanneer de gedaagde moet 'verschijnen'. Dat betekent in een civiele procedure dat de gedaagde schriftelijk meldt dat hij verweer gaat voeren. Laat de gedaagde niets horen, dan verleent de rechter hem op de oproepdatum 'verstek'. In dat geval doet hij uitspraak zonder dat hij de gedaagde heeft gehoord. Omdat de stellingen van de eiser niet zijn weersproken, zal de rechter in verstekzaken bijna altijd de eis toewijzen. Een civiele procedure vindt plaats volgens het principe van hoor en wederhoor: beide partijen krijgen evenveel kans hun kant van de zaak te belichten. Nadat de dagvaarding met de eis is ingediend, is de gedaagde aan de beurt om zijn standpunt en bewijzen schriftelijk toe te lichten. Dat doet hij in een zogeheten 'conclusie van antwoord'. Meestal worden de partijen daarna opgeroepen om in persoon te verschijnen bij de rechtbank. Dat heet een comparitie. De rechter kan ook een getuige oproepen of een deskundige vragen onderzoek te doen. Weet hij daarna genoeg, dan doet hij uitspraak. Er kan ook nog een tweede schriftelijke ronde volgen, repliek en dupliek genoemd.

4.5 De uitspraak

De rechter geeft in het vonnis zijn oordeel over de (geld)vordering van de eiser. Hij beslist daarbij ook over bijkomende kosten van de procedure, zoals het griffierecht en de deurwaarderskosten. In principe moet degene die de zaak verliest die betalen, net als de advocaatskosten van de winnende partij. Daar staan vaste bedragen voor, die niet in de buurt komen van wat een advocaat werkelijk kost. De verliezer kan vrijwillig aan uitvoering van het vonnis meewerken. Doet hij dat niet, dan kan medewerking worden afgedwongen via de deurwaarder. Die kan het vonnis uitvoeren door bijvoorbeeld beslag te leggen op goederen of een

bankrekening of door het huis te ontruimen (gedwongen executie), zo nodig met hulp van de politie. Soms verbindt de rechter aan zijn vonnis een dwangsom, als stok achter de deur: voldoet iemand niet aan het vonnis, dan moet hij een bepaalde geldsom aan de ander betalen.

Wie het niet eens is met de uitspraak van de rechtbank kan in hoger beroep gaan bij het gerechtshof (zie 2.3). Het vonnis hoeft dan in principe niet te worden uitgevoerd tot er een uitspraak is van het hof. Maar meestal staat in het vonnis de zinsnede 'uitvoerbaar bij voorraad'. Dan moet de verliezer alvast aan het vonnis voldoen, ook al heeft de hogere rechter nog niet beslist.

4.6 Kort geding

Een gewone procedure bij de rechtbank (ook wel: bodemprocedure) duurt al gauw een jaar. Soms wil of kan een eiser niet zo lang wachten. Als er een staking uitbreekt bij een bedrijf bijvoorbeeld, als een huiseigenaar klaar staat om een pand te slopen of een weekblad op het punt staat een omstreden artikel te publiceren. Dan moet er snel een beslissing worden genomen. Voor zulke spoedeisende zaken bestaat een speciale procedure: het kort geding bij de president van de rechtbank. Een kort geding dient snel en wordt mondeling behandeld. De uitspraak van de president volgt kort na de zitting, meestal na twee weken, maar als het moet nog dezelfde dag. Omdat de procedure zo snel verloopt en de president zich dus niet in alle details van de zaak kan verdiepen, heeft zijn uitspraak geen definitief karakter. In een latere procedure kan de zaak zo nodig tot de bodem worden uitgezocht. Maar in de praktijk leggen partijen zich meestal bij de uitspraak in kort geding neer.

Hoofdstuk 5

Bestuursrecht

5.1 Algemeen

Niet alleen burgers hebben rechten en plichten, ook de overheid moet zich aan de regels houden. Bij het uitvoeren van taken neemt de overheid besluiten, zoals het verstrekken van een subsidie of het verlenen van een bouwvergunning. Ook neemt de overheid besluiten om de wettelijke regels te handhaven, bijvoorbeeld als iemand bouwt zonder vergunning of fraude pleegt met een uitkering. Bestuursorganen zoals ministers, de gemeenteraad, het college van Gedeputeerde Staten of de belastingdienst dienen zich te houden aan rechtsregels en rechtsbeginselen.

De belangrijkste regels worden genoemd in de Algemene wet bestuursrecht (Awb). De Awb geeft bijvoorbeeld aan hoe een besluit voorbereid en bekendgemaakt moet worden. In die wet staat de termijn waarbinnen een bestuursorgaan een besluit moet nemen en wie tegen zo'n besluit bezwaar kunnen maken (bij het bestuursorgaan) en beroep kunnen instellen (bij de rechtbank). Naast de Awb bestaan er ook specifieke wetten die bijvoorbeeld regels geven over het verstrekken van uitkeringen, het heffen van belasting of het toekennen van een verblijfsvergunning aan vreemdelingen.

De meeste bestuursrechtelijke procedures verlopen op dezelfde manier. Nadat het bestuursorgaan een besluit heeft genomen is het in veel gevallen mogelijk tegen het besluit bezwaar te maken (zie 5.2). Het bestuursorgaan neemt dan een beslissing 'op bezwaar'. Is de indiener van het bezwaarschrift daar niet tevreden over, dan kan hij in beroep gaan bij de afdeling bestuursrecht van de rechtbank (zie 5.3). Vervolgens bestaat de mogelijkheid van hoger beroep (zie 5.4). Het is niet verplicht daarbij een advocaat in te schakelen.

Tijdens de bezwaarschriftprocedure, de beroepsprocedure bij de rechtbank en de hoger beroepsprocedure blijft het oorspronkelijke besluit van het bestuursorgaan in stand. Heeft de gemeente bijvoorbeeld besloten een illegaal gebouwd schuurtje af te breken, dan hoeft niet te worden gewacht op de einduitspraak van de rechter en mag het schuurtje alvast worden gesloopt. Het bestuursrecht kent voor spoedeisende gevallen wel de mogelijkheid tot het aanvragen van een voorlopige voorziening – een soort kort geding. Wordt een dergelijke voorziening door de rechter toegekend, dan wordt bijvoorbeeld een sloopplan voorlopig uitgesteld.

5.2 Bezwaar

Om burgers de mogelijkheid te geven voor hun rechten op te komen, moeten overheidsinstanties in hun besluiten aangeven of daar bezwaar tegen gemaakt kan worden, wanneer het bezwaarschrift binnen moet zijn – meestal binnen zes weken – en aan wie het gericht kan worden. Voordat een bezwaarschrift in behandeling wordt genomen, dient aan een aantal vereisten te worden voldaan. Deze vereisten staan in de Awb. Een van deze vereisten is dat alleen een belanghebbende bezwaar kan indienen. Belanghebbend is in elk geval degene die het bestuursorgaan om een beslissing heeft gevraagd, bijvoorbeeld een kap- of bouwvergunning. Maar ook anderen die direct betrokken zijn bij het besluit, bijvoorbeeld de burens, kunnen belanghebbende zijn en dus de mogelijkheid krijgen om bezwaar te maken. Neemt de overheid uit zichzelf een besluit, zoals bijvoorbeeld een parkeerverbod in een bepaalde straat, dan zijn de bewoners van die straat belanghebbenden. Aan de bezwaarschriftprocedure zijn in beginsel geen kosten verbonden. Nadat het bestuursorgaan het bezwaarschrift heeft ontvangen, zal het eerst nagaan of aan alle vereisten is voldaan. Vervolgens zal het bestuursorgaan de ontvangst van het bezwaarschrift bevestigen. De belanghebbende wordt meestal uitgenodigd om het bezwaar mondeling toe te lichten tijdens een hoorzitting. Daarna wordt bekeken of het oorspronkelijke besluit in stand kan blijven: er wordt een beslissing op het bezwaar genomen.

5.3 Beroep

Is de bezwaarde het niet eens met die beslissing, dan kan hij in beroep gaan bij de afdeling bestuursrecht van de rechtbank. Iemand die een beroepsprocedure wil starten, moet griffierecht betalen. Na ontvangst van het beroepschrift verzoekt de rechter het bestuursorgaan te reageren op de inhoud. Soms doet de rechter direct uitspraak, zonder dat er een zitting plaatsvindt, maar in de meeste gevallen zal de eiser zijn beroepschrift tijdens een zitting kunnen toelichten. Het bestuursorgaan mag dan reageren. De rechter hoort eventueel ook deskundigen of getuigen en doet in het algemeen binnen zes weken na de zitting schriftelijk uitspraak.

5.4 Hoger beroep

Meestal is het mogelijk om tegen de uitspraak van de rechtbank hoger beroep in te stellen. Ook daarvoor is griffierecht verschuldigd. Het hoger beroep wordt behandeld door de Centrale Raad van Beroep, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State of het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Gaat het om een hoger beroep in een belastingzaak, dan is het gerechtshof de juiste instantie.

De procedure in hoger beroep is nagenoeg dezelfde als die bij de sector bestuursrecht van de rechtbank. Soms doet de rechter direct uitspraak, zonder dat er een zitting plaatsvindt, maar in de meeste gevallen zal de eiser zijn beroepschrift tijdens een zitting kunnen toelichten. Tegen de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en het College van Beroep voor het bedrijfsleven is geen beroep mogelijk. Dat betekent dat aan een geschil een eind is gekomen en alle partijen aan de beslissing van de rechter zijn gebonden. Tegen een uitspraak van het gerechtshof is cassatieberoep mogelijk bij de Hoge Raad.

De langste gevangenisstraf die de rechter kan opleggen, is levenslang.
De kortste straf is een dag.
De hoogste geldboete bedraagt € 450.000,-. De laagste boete is € 2,-.

Hoofdstuk 6

Oplossen van geschillen door niet-rechterlijke organisaties

6.1 Algemeen

Het oplossen van een conflict door een onafhankelijk en kundig persoon gebeurt ook buiten de rechter om. De beslissing over zo'n conflict heeft dan niet de status van een rechterlijke uitspraak. Kan een van beide partijen zich niet vinden in de beslissing, dan is een gerechtelijke procedure in veel gevallen alsnog mogelijk. Hier volgt een aantal voorbeelden van geschillenbeslechting buiten de rechter om.

6.2 Geschillencommissies

Iemand die goederen of diensten koopt, wordt in het recht 'consument' genoemd. Het zogeheten consumentenrecht regelt de rechten en verplichtingen van de consument en de leverancier, zoals betaling en garantie. Voor handhaving van dat recht bestaan allerlei geschillencommissies. Daarin zitten geen rechters, maar vertegenwoordigers van consumenten enerzijds en leveranciers uit een bepaalde branche anderzijds. Geschillencommissies bestaan onder meer in de optiekbranche, de reiswereld, de taxiwereld en de thuiswinkelbranche (bedrijven die hun producten of diensten aanbieden via een catalogus, het internet, per post of op televisie). Bij het sluiten van een contract met zo'n bedrijf gaat de koper akkoord met de algemene leveringsvoorwaarden van de branche waar het bedrijf bij is aangesloten. Rijst er een conflict, dan verwijzen die leveringsvoorwaarden naar de geschillencommissie van de branche. Die bekijkt wie er gelijk heeft en hoe het de zaak moet worden opgelost. Zo kan een van beide partijen bijvoorbeeld worden 'veroordeeld' tot het betalen van een schadevergoeding. De beslissing van zo'n geschillencommissie heet 'bindend advies'.

Geschilbeslechting buiten de rechtspraak om komt heel veel voor. Niet alleen in het consumentenrecht, maar in heel veel (handels)-branches is bindend advies of arbitrage zo gebruikelijk, dat de rechter bijna nooit zaken uit die bedrijfstakken voor zich krijgt.

6.3 Klachtrecht

Veel instellingen en organisaties hebben een klachtencommissie, waar burgers met klachten terecht kunnen. Zo'n commissie kan de zaak in onderzoek nemen en een oordeel geven. Krijgt u gelijk, dan kan een klachtencommissie aanbevelingen doen aan degene om wie het gaat of de organisatie waar hij werkt. Een klachtencommissie kan echter geen maatregelen opleggen, zoals het betalen van schadevergoeding. Daarvoor moet de klager naar de rechter. Het klachtrecht bestaat op verschillende maatschappelijke terreinen.

Zorginstellingen zoals ziekenhuizen, thuiszorg, psychiatrische ziekenhuizen en jeugdzorginstellingen moeten die mogelijkheid bieden. Sommige bedrijven hebben een klachtencommissie voor werknemers en onderwijsinstellingen voor studenten. Ook beroepsgroepen als accountants of advocaten hebben een klachtenregeling voor ontevreden klanten. De verschillende overheden hebben klachtencommissies, ook wel een Ombudsman genoemd. Er zijn ook klachtencommissies die niet aan een organisatie zijn verbonden maar zelfstandig opereren. Voorbeelden zijn de Reclame Code Commissie en de Commissie Gelijke Behandeling, die klachten over discriminatie behandelt. Klachten over een rechtbank of een gerechtshof worden behandeld door het bestuur van dat gerecht, dat daarbij gebruik kan maken van een adviescommissie.

6.4 Tuchtrechtspraak

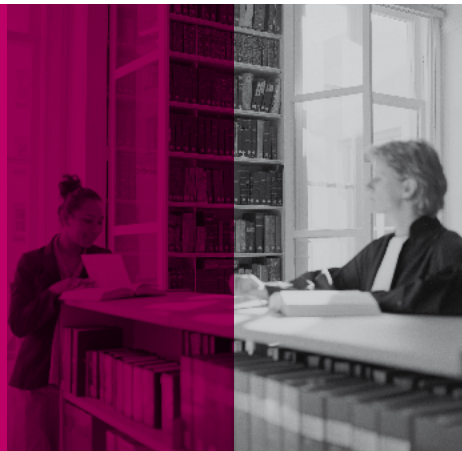
Tuchtrechtspraak is een speciale vorm van rechtspraak. Mensen die een zogenoemd vrij beroep hebben, zoals artsen, accountants, advocaten en beroepsvoetballers, mogen niet zomaar dingen doen waardoor de eer van hun beroep wordt aangetast. Daarom moeten ze zich bij de uitoefening van hun werk houden aan de regels die zijn afgesproken binnen de overkoepelende organisatie waar ze bij zijn aangesloten. Tuchtcolleges kunnen gevoelige straffen opleggen, zoals het (al of niet tijdelijke) verbod om het beroep uit te oefenen. Advocaten zijn bijvoorbeeld aangesloten bij de Nederlandse Orde van Advocaten en zijn verplicht zich te houden aan de 'Gedragsregels voor Advocaten'. Daarin staat onder meer dat een advocaat een beroepsgeheim heeft en dat hij informatie die hij van zijn cliënt heeft gekregen voor zich moet houden. Overtreedt hij die regel, dan kan hij voor het tuchtcollege worden geroepen, in dit geval de Raad van Toezicht.

Het bekendste tuchtcollege is waarschijnlijk het medisch tuchtcollege, waar artsen voor zich moeten verantwoorden. Tuchtcolleges kennen meestal geen schadevergoeding toe. Gedupeerden kunnen met een gunstige uitspraak van een tuchtcollege wel schadevergoeding eisen bij de gewone rechter.

6.5 Mediation

Mediation betekent bemiddeling. Voordat de rechter er aan te pas komt, kunnen partijen proberen onder leiding van een professionele en erkende conflictbemiddelaar – de mediator – zelf hun conflict op te lossen. Maar ook de rechter kan in elk stadium van een zaak eventueel partijen doorverwijzen naar de mediator. Dat gebeurt vaak in het familierecht, bijvoorbeeld bij het bepalen van de omgangsregeling met de kinderen na een echtscheiding. Ook in arbeids- en burenc conflicten wordt mediation toegepast.

In Nederland werken ongeveer 2.450 rechters. Iets meer dan de helft daarvan is vrouw. Bij de Rechtspraak werken in totaal ongeveer 9.500 mensen.

Wie is wie in de rechtspraak?

Advocaat

Verleent juridische bijstand. Een advocaat geeft meestal eerst advies over de zaak. Soms probeert hij een regeling te treffen met de tegenpartij. Als dat niet lukt, stapt hij naar de rechter. In civiele zaken zijn partijen vaak verplicht zich door een advocaat te laten bijstaan in een gerechtelijke procedure.

Bij de kantonrechter is het inschakelen van een advocaat niet verplicht. Ook in bestuursrechtelijke zaken is een advocaat niet verplicht. Iedereen heeft wel steeds het recht de hulp van een advocaat in te roepen.

Advocaat-generaal

1. De officier van justitie (dus geen advocaat!) die bij het gerechtshof een zaak in hoger beroep behandelt.
2. De adviseur die bij de Hoge Raad aan de rechters schriftelijk advies over een zaak uitbrengt.

Appellant

Degene die in hoger beroep gaat.

Balie

Aanduiding voor de gehele advocatuur.

Bestuursorganen

Organen die belast zijn met overheidstaken, zoals bijvoorbeeld het college van Burgemeester en Wethouders.

Griffier

De griffier noteert wat er gebeurt tijdens de rechtszitting. Hij neemt ook de verklaringen van getuigen en partijen op. Buiten de rechtszitting ondersteunt de griffier de rechter en vervult hij een aantal administratieve taken.

Curator

Persoon die door de rechtbank wordt aangewezen om op te treden namens iemand die handelingsonbekwaam is (onder curatele is gesteld). In faillissementen is de curator degene die het vermogen van iemand die failliet is verklaard verdeelt onder de schuldeisers.

Getuige

Verklaart onder ede wat hij van een zaak weet. Doet iemand dat op basis van een specifieke deskundigheid, bijvoorbeeld als arts, dan heet hij getuige-deskundige. Wie in het strafproces wordt opgeroepen door de officier van justitie om een belastende verklaring af te leggen, wordt getuige à charge genoemd. De getuige à decharge wordt opgeroepen door de verdachte of zijn advocaat en legt in het algemeen ontlastende verklaringen af.

Hulppofficier van justitie

Een hogere politiemans met een speciale opleiding en speciale bevoegdheden.

Landsadvocaat

Een zelfstandig advocaat die de Staat adviseert of namens de Staat optreedt als advocaat.

Magistruur

Alle leden van de rechterlijke macht, dus rechters (zittende magistratuur) en de leden van het Openbaar Ministerie (staande magistratuur).

Officier van justitie

Vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie in de rechtszaal, in het bijzonder in strafzaken. De officier van justitie kan als enige beslissen over het vervolgen van een verdachte. Hij bepaalt waarvan een verdachte wordt beschuldigd en presenteert de bewijzen daarvoor op de zitting. De officier heeft ook het gezag over het opsporingsonderzoek door de politie.

Openbaar Ministerie

Onderdeel van het Ministerie van Justitie dat belast is met de leiding over de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Het Openbaar Ministerie bij de Hoge Raad heeft een andere taak: de procureur-generaal en de advocaten-generaal daarvan adviseren de Hoge Raad in alle zaken over de te nemen beslissing.

Parket

Een regiokantoor van het Openbaar Ministerie. Op het parket werken de officieren van justitie en ondersteunend personeel onder leiding van een hoofdofficier van justitie.

Procureur-generaal

1. Lid van het College van procureurs-generaal, de landelijke leiding van het Openbaar Ministerie.
2. De procureur-generaal bij de Hoge Raad heeft ook bepaalde bijzondere taken binnen de rechtspraak. Een daarvan is 'cassatie in het belang der wet'. Als er over een bepaald onderwerp behoefte is aan de mening van de Hoge Raad, maar geen van de partijen cassatie instelt, dan kan de procureur-generaal dat doen om zo toch een oordeel van de Hoge Raad te krijgen over hoe een wet moet worden uitgelegd.

Politierechter

Alleensprekende Rechter die oordeelt over minder ernstige of ingewikkelde strafzaken. Hij kan maximaal twaalf maanden gevangenisstraf opleggen.

President

Voorzitter van het bestuur van een rechtbank, een gerechtshof of de Hoge Raad.

Raad voor de Kinderbescherming

Behartigt de belangen van minderjarigen die dat nodig hebben en adviseert de kinderrechter.

Raadkamer

1. Rechterlijk college dat strafzaken behandelt waarvoor geen openbare zitting is voorgeschreven. Denk bijvoorbeeld aan een bezwaarschrift van een verdachte die in beslag genomen goederen terugvraagt.
2. Onderling beraad van de rechters na een openbare zitting, om het vonnis vast te stellen.

Raadsheer

Rechter bij het gerechtshof. Ook vrouwelijke rechters bij een hof worden raadsheer genoemd. Dat is anders dan bij advocaten. Mannelijke advocaten worden vaak raadsman genoemd, hun vrouwelijke collega's raadvrouw.

Rechter

Een functionaris die door de regering is benoemd om recht te spreken. De benoeming geldt 'voor het leven', dat wil zeggen tot aan de pensioengerechtigde leeftijd. Hij of zij kan alleen worden ontslagen vanwege in de wet omschreven redenen. Deze en andere waarborgen zorgen ervoor dat de gerechten niet door andere overheidsorganen kunnen worden beïnvloed, maar onafhankelijk zijn.

Rechter-commissaris

De rechter die in ernstige of ingewikkelde strafzaken onderzoekshandelingen verricht. Hij beslist over het gebruik van zware dwangmiddelen, zoals huiszoeking of een telefoontap. Hij kan ook getuigen en deskundigen horen.

Reclassering

Instelling die het herintreden in de maatschappij van veroordeelden wil bevorderen. Geeft ook voorlichting aan de rechter over de persoon van de verdachte.

Begrippenlijst

Appel

Hoger beroep.

Arrest

Uitspraak van een gerechtshof, De Hoge Raad of de Centrale Raad van Beroep.

Arrondissement

Rechtsgebied. Wie voor de rechter moet verschijnen, doet dat bij de rechtbank in het arrondissement waar zijn woonplaats onder valt. Nederland is verdeeld in elf arrondissementen.

Bewaring

1. In het strafrecht: voorlopige hechtenis, bevolen door de rechter-commissaris.
2. In het vreemdelingenrecht: opsluiting van iemand die niet over geldige verblijfspapieren beschikt (vreemdelingenbewaring).

Bodemprocedure

Normale procedure bij de rechtbank.

Cassatie

Beroep bij de Hoge Raad tegen een beslissing van een gerechtshof.

Comparitie

Het persoonlijk verschijnen van partijen voor de rechter, meestal om tot een schikking te komen of nadere informatie te geven.

Conclusie

Schriftelijk processtuk, waarin een partij zijn kant van de zaak uiteenzet.

Dagvaarding

Oproep om voor de rechter te verschijnen.

Delict

Strafbaar feit.

Dwangmiddelen

Middelen die het Openbaar Ministerie heeft bij het onderzoek in een strafzaak, zoals fouilleren, arrestatie, huiszoeking. Ook: pressiemiddelen die overheidsinstellingen gebruiken om naleving van wettelijke voorschriften af te dwingen.

Enquête

Zitting waarin de rechter getuigen hoort.

Executie (van een vonnis)

Tenuitvoerlegging van een arrest, vonnis of beschikking, eventueel met hulp van een deurwaarder.

Exploit

Akte bij officiële stukken die uitsluitend door een gerechtsdeurwaarder of opsporingsambtenaar worden uitgebracht, bijvoorbeeld een dagvaarding.

Gewijsde

Een vonnis heeft 'kracht van gewijsde' als daartegen geen beroep meer openstaat.

Grondwet

In de Grondwet is de parlementaire democratie verankerd. De Grondwet regelt de bevoegdheden van het parlement, de ministers en de Koningin. Ook de grondrechten van alle Nederlanders staan erin, zoals bijvoorbeeld vrijheid van meningsuiting.

Hoger beroep

Mogelijkheid om, als men het niet eens is met een rechterlijke uitspraak, aan een hogere rechter te vragen de zaak opnieuw te beoordelen.

Huis van bewaring

Gebouw waar verdachten zitten die nog niet zijn voorgekomen en die in voorlopige hechtenis zitten.

Inverzekeringstelling

Bevoegdheid van de (hulp)officier van justitie om een verdachte drie dagen vast te houden als dat nodig is voor het onderzoek. De inverzekeringstelling kan worden bevolen bij in de wet genoemde (middel)zware misdrijven en kan één maal worden verlengd.

Jurisprudentie

Geheel van uitspraken van rechters. De jurisprudentie vormt een richtlijn voor de rechtspraak in latere, soortgelijke gevallen.

Kort geding

Procedure waarin aan de rechter een voorlopige maatregel (voorlopige voorziening) wordt gevraagd in een spoedeisende zaak.

Niet-ontvankelijk

Niet vatbaar voor berechting. De rechter kan bepalen dat een procespartij niet-ontvankelijk is, bijvoorbeeld omdat de termijn is overschreden waarbinnen het beroep kon worden ingesteld. In het strafrecht kan het openbaar ministerie niet-ontvankelijk zijn als bijvoorbeeld de opsporing en vervolging niet volgens de regels zijn verlopen.

Noodweer

Het plegen van een strafbaar feit om zichzelf of een ander te beschermen tegen onmiddellijk gevaar. Als de rechter noodweer vaststelt, is de dader niet strafbaar.

Ressort

Rechtsgebied van een gerechtshof. Nederland is verdeeld in vier ressorten, die weer zijn onderverdeeld in arrondissementen.

Ondercuratelestelling

Als een meerderjarige zijn financiële en andere zaken door lichamelijke of geestelijke oorzaken niet meer goed zelf kan regelen, wordt een curator benoemd die dit voor hem doet.

Ondertoezichtstelling

Maatregel van de kinderrechter om kinderen te onttrekken aan het ouderlijk gezag door ze onder toezicht te stellen van een voogd.

Onherroepelijk

Niet te herroepen, niet te veranderen. Een uitspraak is onherroepelijk als geen beroep of cassatie meer mogelijk is en de zaak helemaal is afgedaan.

Onrechtmatig bewijs

Bewijs dat niet volgens de regels van het recht is verkregen.

Proces-verbaal

1. Officieel schriftelijk verslag van politieambtenaren met feiten die ze hebben waargenomen en met een verklaring die ze hebben opgetekend uit de mond van een verdachte of getuige.
2. Schriftelijk verslag van hetgeen op een rechtszitting aan de orde is gekomen.

Producties

Bijlagen bij een conclusie, zoals brieven of contracten.

Schikking

Tussentijdse overeenkomst tussen partijen waarmee het conflict is opgelost voordat de civiele of bestuursrechter een uitspraak heeft gedaan.

Seponeren

Bevoegdheid van de politie of officier van justitie om de zaak niet voor de rechter te brengen, maar te laten rusten (sepot).

Taakstraf

Onbetaalde arbeid die wordt opgelegd door de strafrechter in plaats van een gevangenisstraf. Het werk wordt meestal verricht in ziekenhuizen, bejaardencentra, kinderboerderijen, sportclubs en dergelijke.

Terbeschikkingstelling (tbs)

Maatregel die de rechter kan opleggen aan een psychisch gestoorde veroordeelde, vaak met dwangverpleging. Het belangrijkste doel daarvan is het beveiligen van de maatschappij.

Uitvoerbaar bij voorraad

Staat deze term onder aan een vonnis, dan moet de verliezer toch aan het vonnis voldoen, ook al is er hoger beroep ingesteld en heeft de hogere rechter nog geen uitspraak gedaan.

Verbeurdverklaren

De rechter kan bepalen dat een veroordeelde als bijkomende straf de spullen kwijtraakt die bij hem in beslag zijn genomen.

Verjaring

De termijn na afloop waarvan een recht, zoals het recht op vervolging, verloren gaat.

Verstekvonnis

Veroordeling die wordt uitgesproken terwijl de gedaagde of verdachte niet heeft gereageerd.

Vervangende hechtenis

Wanneer een boete wordt opgelegd, wordt daarbij vermeld hoeveel dagen de veroordeelde moet vastzitten in een Huis van Bewaring als hij zijn boete niet betaalt.

Vonnis

Uitspraak in een civiele zaak of strafzaak van de rechtbank.

Wraking

Verzoek aan de rechtbank om een rechter in een bepaalde zaak te vervangen, omdat hij partijdig zou zijn.

Meer informatie

U vindt informatie over de rechterlijke organisatie ook op internet: www.rechtspraak.nl. Hier kunt u onder meer terecht voor adressen van rechtbanken, informatie over procedures bij de rechter, nieuws over rechtspraak en recente uitspraken van rechters.

Informatie over het ministerie van Veiligheid van Justitie vindt u op www.rijksoverheid.nl. Ook het openbaar ministerie heeft een eigen site: www.om.nl.

Verwant aan deze uitgave is het zakboekje "Begrippen in de rechtspraak", een aparte publicatie met daarin een uitgebreide begrippenlijst. Ook over andere onderwerpen op het gebied van rechtspraak zijn brochures beschikbaar. Een overzicht vindt u op www.rijksoverheid.nl/documenten. U kunt de brochures downloaden.

Deze brochure is een uitgave van de Raad voor de rechtspraak, afdeling Communicatie, postbus 90613, 2500 EH Den Haag.

Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend.

Augustus 2019